

**МОРГУН² Б.В., ЛЕВЧУК¹ О.Б., РУМЯНЦЕВА³ А.Є., ЮЗВЕНКО¹ Л.В.,
ЛОЗОВА¹ О.Й., ДІДЕНКО¹ Л.Ф., КУЧУК² М.В., СПІВАК¹ М.Я.**

¹Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України
Україна, 03680, м. Київ, вул. Академіка Заболотного, 154

²Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України
Україна, 03680, м. Київ, вул. Академіка Заболотного, 148,
e-mail: btorgun@gmail.com

³Національний технічний університет України “КПІ”, Факультет біотехнології
і біотехніки України, 03056, м. Київ, проспект Перемоги, 37

КЛОНУВАННЯ ТА АНАЛІЗ ПОСЛІДОВНОСТЕЙ ГЕНОМНОЇ РНК ВІРУСУ ОПІКУ ГРЕЧКИ

Вірус опіку гречки (ВОГ) був відкритий на гречаних полях біля міста Кам'янець-Подільська. Симптоматично захворювання викликає некротичні плями на листі гречки і призводить до втрат 80% врожаю [1].

За морфологічними ознаками, білковим, ліпідним та вуглеводним складом ВОГ можна віднести до родини Rhabdoviridae. Родина рабдовірусів включає в себе велику кількість вірусів, які вражають широке коло рослин, тварин та комах. Для цих вірусів характерна бациловидна форма, біліпідна та глікопротеїнова оболонка, наявність 5 білків та мінус РНК, що складає геном [6].

Надзвичайно цікавим та актуальним є визначення послідовності геномної нуклеїнової кислоти нового вірусу для більш точної його класифікації та розробки дієвих заходів боротьби із захворюванням.

Матеріали і методи

Вірус виділяли з листя інфікованих рослин *Nicotiana rustica* за допомогою ультрацентрифугування [2]. Вірусну геномну РНК отримували методом фенольно-хлороформної депротеїнізації [3]. Проводили ДНК-зну обробку (Dvase I, Fermentas) із застосуванням інгібіторів РНКаз (RiboLock™ RNase Inhibitor, Fermentas).

За допомогою Генетичного банку (GenBank®, NCBI) та програми ClustalW (<http://www.clustal.org/>) були підібрані праймери. При цьому порівнювались геноми фіторабовірусів, які є найкраще вивченими на сьогоднішній день — 4 нуклеорабовіруси (вірус жовтої сітчатості осоту (L32603), вірус тонкої смугастості кукурудзи (AY618417), вірус жовтої затримки росту рису (AB011257), вірус мозаїки кукурудзи (AY618418)) та 3 циторабовіруси (вірус північної мозаїки злаків (AB030277), вірус зморшкватості суниці (AY005146), вірус некротичного пожовтіння салату-латуку (AJ867584)).

Порівняння найбільш консервативних нуклеотидних послідовностей мотивів А, В, С та D домену III РНК-залежної РНК-полімерази вказаних вірусів дало змогу скомпонувати 5 праймерів. Вони обиралися на ділянках починаючи з 2000 по 11600 нуклетидів на геномах фіторабовірусів. Довжина перших чотирьох праймерів складала 26 нуклеотидів, з них 20 нуклеотидів на 5'-кінці були однаковими для всіх праймерів, тільки п'ятий (pr18)

складався з цієї універсальної частини, тобто містив 20 чітко визначених нуклеотидів [7]. Праймери мали наступні послідовності нуклеотидів:

pr14 — for 5'-GCCGGAGCTCTGCAGAATTCNCAÿCC-3' (ділянка геному 9113-9130),

pr15 — for 5'-GCCGGGCTCTGCAGAATTCBATGAG-3' (ділянка геному 9996-10013),

pr16 — rev 5'-GCCGGAGCTCTGCAGAATTCCKGTÿTC-3' (ділянка геному 10478-10493),

pr17 — rev 5'-GCCGGAGCTCTGCAGAATTCBYÿCCA-3' (ділянка геному 11576-11593),

pr18 — for/rev 5'-GCCGGAGCTCTGCAGAATTC-3'

Для зворотної транскрипції геномної вірусної РНК у кДНК використовувався набір oneStep RT-PCR Kit (Qiagen), що містив ферменти, які добре взаємодіють з вірусними РНК. Так як вірусна геномна РНК утворює стабільні термодинамічні конформації, які заважають проходженні реакції, то у наборі використовуються дві реверс-транскриптази (omniscrypt та sensiscrypt). Для однієї реакції ми використовували 2 мкг очищеного препарату РНК ВОГ з праймерами pr14-17. Наступна ампліфікація проводилася з праймером pr18 та 2 мкл кДНК матриці. Результати аналізувалися електрофорезом у агарозному гелі та ТВЕ буфері з бромистим етідієм.

Фрагменти ДНК очищалися від реакційних продуктів за допомогою Silica Bead DNA Gel Extraction Kit (Fermentas).

Клонування проводили набором InsTAclone™ PCR Cloning Kit (Fermentas) в основу якого покладено бактеріальний вектор pTZ57R/T. Лігазну суміш трансформували у *Escherichia coli* штам XL-1 Blue (Stratagene). Селекцію рекомбінантних клонів проводили на агаризованому селективному середовищі M001 (HiMedia) з додаванням 100 мг/мл карбініциліну.

Секвенування здійснювали у відділі біосинтезу нуклеїнових кислот Інституту молекулярної біології і генетики НАН України використовуючи форвардний праймер M13/pUC (-46) на капілярному секвенаторі Genetic Analyzer 3130 (Applied Biosystems).

Порівняльний аналіз нуклеотидних послідовностей проводили засобами Nucleotide BLAST, у той час як амінокислотних послідовностей — BLASTX на серверах Національного центру біотехнологічної інформації США (NCBI, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov>).

Результати і обговорення

Для проведення подальшої ідентифікації РНК вірусу спочатку потрібно було перевести геномну РНК у кДНК. При цьому використовувався набір для реверс-транскрипції та ПЛР oneStep RT-PCR kit (Qiagen), що містив ферменти, які добре взаємодіють з вірусними РНК. Часто РНК утворює різні шпильки, які заважають при реакції реверс-транскрипції. Вище згаданий набір містить дві реверс транскриптази (omniscrypt та sensiscrypt), що забезпечують ефективну реакцію навіть при малій концентрації РНК (від 1 рг до 2 мкг). Для ПЛР у oneStep RT-PCR наборі в якості полімерази було запро-

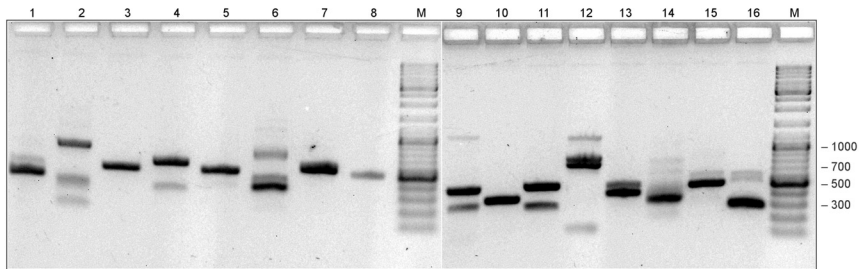

Рис. 1. Результати електрофорезу продуктів ампліфікації у різних комбінаціях праймерів. У якості маркера молекулярної ваги використовували O^oGeneRuler™ DNA Ladder Mix (Fermentas). Розмір вказано у парах нуклеотидів

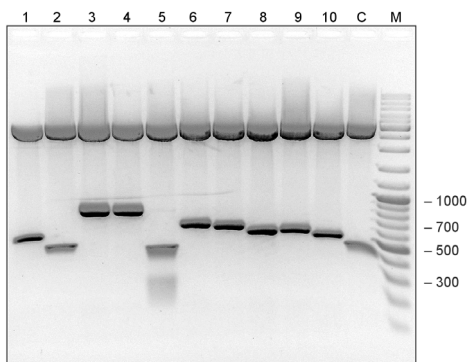

Рис. 2. Гель електрофореуз відібраних клонів ВОГ гідролізованих рестриктазою EcoRI перед секвенуванням. Доріжка 1-10, клони 8, 14, 30, 47, 51, 58, 62, 71, 75, 83 відповідно; доріжка 11, контроль; доріжка 12, маркер молекулярної ваги O^oGene Ruler™ DNA Ladder Mix (Fermentas) у парах нуклеотидів

поновано HotStar Taq полімераза. Після проведення ПЛР з 4 праймерами в різних комбінаціях за допомогою oneStep RT-PCR kit (Qiagen) та наступного 1,2% агарозного гелю електрофорезу чітких дискретних фрагментів виявлено не було.

Проведений ре-ПЛР з праймером pr18, для того що б розмножити знайдені фрагменти. Ми отримали біля 20 фрагментів з різною молекулярною вагою, яка становила близько від 400 до 1000 пар нуклеотидів. З них 10 фрагментів було відібрано для клонування та більш детальнього аналізу (рис. 1).

Відповідно було відібрано 10 клонів (рВОГ:8; 14; 30; 47; 51; 58; 62; 71; 75; 83) з яких виділяли плазмиди. Наявність вставок була підтверджена гідролізом ендонуклеазою EcoRI. На рис. 2 зображено продукти рестрикції. Розміри вставок співпадають із розмірами ампліконів.

Порівняння секвенованих вставок з послідовностями генетичного банку показало невелику ідентичність до вірусів родини рабдовирусів (5–10%).

Результати порівняльного аналізу амінокислотних послідовностей. Ідентичність та подібність вказано у відношенні кількості до загальної протяжності амінокислотних залишків та у відсотках

Клон (вставка, п.н.)	Подібність	Ідентичність, кількість (%)	Подібність, кількість (%)
рВОГ.47 (512)	L білок [Мобала вірус], РНК-залежна РНК полімераза; Полімераза [Ласса вірус] Полімераза [вірус плямистості орхідеї]	22/86 (25%) 17/67 (25%) 12/33 (36%)	38/86 (44%) 29/67 (43%) 16/33 (48%)
рВОГ.51 (516)	ДНК-залежна РНК полімераза II subunit RPB1 homolog, [Aedes taeniorhynchus iridescent virus] Нуклеокапсидний білок [вірус жовтої сітчастості осоту]	13/28 (46%) 16/45 (35%)	19/28 (67%) 21/45 (46%)
рВОГ.62 (571)	РНК-залежна РНК-полімераза [вірус тонкої смугастості кукурудзи]	14/43 (32%)	24/43 (55%)
рВОГ.71 (525)	Глікопротеїн [вірус сказу] Глікопротеїн оболонки gp350 [людський герпесвірус 4]	13/37 (35%) 35/101 (34%)	19/37 (51%) 43/101 (42%)
рВОГ.83 (485)	Капсидний білок [Вірус хлорозу жилок Таро]	21/81 (25%)	34/81 (41%)

При аналізі даних літератури було виявлено, що рабдовіруси мають не високу спорідненість між собою. Наприклад, спорідненість геному вірусу плямистості орхідеї 20–30% між рабдовірусами рослин, 22–26% до рабдовірусів, які вражають тварин та вірусами інших родин (*Paramixoviridae*, *Bornaviridae*, *Filoviridae*) [4].

Аналіз амінокислотних послідовностей секвенованих фрагментів виявив більшу спорідненість до вірусів. Аналогічні спостереження відмічали у своїх роботах дослідники Кондо та Борисенко зі співавторами [4, 5]. Клон рВОГ.47 та рВОГ.62 мають найвищу подібність до РНК-полімерази рабдовірусів (32–36%). Крім того, спостерігалась подібність до РНК-залежної РНК полімерази мобала та ласса вірусів (25%), яка характерна для вірусів з мінус геномною РНК. Для клонів рВОГ.51, рВОГ.71, рВОГ.83 відмічалась подібність до глікопротеїну та нуклеокапсидного білку різних рабдовірусів (табл.). Покриття подібних ділянок становило близько 60%.

Для подальшого дослідження геномної РНК вірусу опіку гречки планується застосовувати гібридизацію, яка дасть змогу аналізувати більшу кількість клонів.

Висновки

Виділено геномну РНК вірусу опіку гречки та проведено її зворотню транскрипцію. Підібрано вироджені праймери для ампліфікації консерва-

тивних ділянок РНК-залежної РНК-полімерази рабдовирусів рослин. Виділено та клоновано послідовності геномної РНК вірусу опіку гречки. Порівняння нуклеотидних послідовностей секвенованих вставок з послідовностями генетичного банку показало ідентичність до рабдовирусів (10%). Однак аналіз амінокислотних послідовностей секвенованих фрагментів виявив більшу подібність до глікопротеїну та нуклеокапсидних білків різних рабдовирусів. Покриття подібних ділянок становило близько 60%.

Література

1. Шевчук В.К., Довгань С.В., Діденко Л.Ф., Демченко О.А., Юзвенко Л.В., Серденко О.Б., Снівак М.Я. Вірусний опік гречки в Україні // Карантин і захист рослин.— 2008.— №1.— С. 13–15.
2. Діденко Л.Ф., Пархоменко Н.И., Максименко Л.А., Дяченко Н.С., Зарицький Н.М., Варбанець Л.Д., Броварская О.С. Некоторые свойства структурных компонентов фиторабдовируса курчавой карликовости картофеля // Биополимеры и клетка.— 2001.— №4.— С. 308–313.
3. Steele, K.P., Frist, R.H. Characterization of the 32 Termini of the RNAs of Cowpea Mosaic Virus // J. Virol.— 1978.— 26.— №2.— P. 243–248.
4. Kondo H., Maeda T., Shirako Y., Tamada T. Orchid fleck virus is a rhabdovirus with an unusual bipartite genome // Journal of General Virology.— 2006.— Vol.87.— №8.— P. 2413–2421.
5. Borysenko L., Stepanets V., Rynditch A.V. Molecular characterization of full-length MLV-related endogenous retrovirus ChiRV1 from the chicken, *Gallus gallus* // Virology.— 2008.— Vol.376.— №1.— P. 199–204.
6. Kuzmin I.V., Novella I.S., Dietzgen R.G., Padhi A., Rupprecht C.E. The rhabdoviruses: Biodiversity, phylogenetics, and evolution // Infection, Genetics and Evolution.— 2009.— Vol.9.— №4.— P. 541–553.
7. Veliceasa D., Enunlu N., Kos P.B., Koster S., Beuther E., Morgun B., Sachin D. Deshmukh S.D., Lukacs N. Searching for a new putative cryptic virus in *Pinus sylvestris* L. // Virus Genes.— 2006.— Vol.32.— №2.— P. 177–186.

Резюме

Було проведено клонування послідовностей геномної РНК вірусу опіку гречки. Аналіз амінокислотних послідовностей секвенованих фрагментів показав, що клоны рВОГ.47 і рВОГ.62 мали найвищу гомологію к РНК-полімеразі рабдовирусів (32–36%), а для клонів рВОГ.51, рВОГ.71, рВОГ.83 відзначалась гомологія к глікопротеїну та нуклеокапсидним білкам рабдовирусів. Покриття соответствующих участков составляло около 60%.

Було проведено клонування послідовностей геномної РНК вірусу опіку гречки. Аналіз амінокислотних послідовностей секвенованих фрагментів показав, що клоны рВОГ.47 та рВОГ.62 мали найвищу подібність до РНК-полімерази рабдовирусів (32–36%), а для клонів рВОГ.51, рВОГ.71, рВОГ.83 відмічалась подібність до глікопротеїну та нуклеокапсидним білкам рабдовирусів. Покриття подібних ділянок становило близько 60%.

Genomic RNA sequences of virus burn of buckwheat have been cloned. Amino acid sequence analysis of studied fragments showed the highest identity to rhabdoviral RNA-polymerase (32–36%) for clones pVBB.47 and pVBB.62, while for clones pVBB.51, pVBB.71, pVBB.83 the similarity to rhabdoviral glycoprotein and nucleocapsid proteins was noticed. The coverage of homologous regions made out approximately 60%.

ПІДПАЛА О.В., ЯЦИШИНА А.П., ЛУКАШ Л.Л.

*Інститут молекулярної біології та генетики НАН України,
Україна, 03680, Київ, вул. Заболотного, 150; e-mail: pidpala@ukr.net*

ПОГЛЯД НА ЕВОЛЮЦІЮ *HOMINOIDEA* НА ОСНОВІ РОЗПОДІЛУ IS-ФРАГМЕНТІВ У мтДНК

Гоміноїди (*Hominoidea*, *Anthropomorpha*) — надродина вузьконосих мавп, до яких належать людиноподібні мавпи (гібони, орангутанги, горили, шимпанзе) і людина [1]. Визначено час дивергенції основних її гілок: близько 40 млн років тому гоміноїди відділились від *Cercopithecoidea* (собакоголових); одна із її гілок близько 30 млн років тому дала початок гомінідам; 20 млн років тому відділилась гілка гібонів; 16–13 млн. років тому — гілка орангутангів; 10 млн років тому — гілка горил; близько 7 млн років тому від предків сучасних шимпанзе відділилась гілка гомінін, яка трансформувалась у кілька видів людей [2–4]. Класифікація гоміноїдів не є усталеною. Час від часу вона зазнає змін і уточнень. Для вивчення філогенії та систематики широко використовують молекулярні маркери і серед них мітохондріальні ДНК (мтДНК) [5, 6] та мобільні генетичні елементи (МГЕ) [7, 8]. МГЕ, які індукують множинні мутації у ядерному геномі, у мітохондріях тварин, зокрема і у людини, не виявлені. Наявність фрагментів ретротранспозонів у мт-геномі описано у рослин (*Arabidopsis thaliana*) [9]. У мтДНК людини нами у попередній роботі ідентифіковано фрагменти МГЕ еукаріот і бактеріальних IS-елементів [10]. Метою даної роботи було з'ясувати, чи присутні вони у мтДНК інших гоміноїдів і чи можуть бути вони інформативними для філогенетичних досліджень.

Матеріали і методи

Проаналізовано 13 мтДНК 9 видів гоміноїдів, які належать до двох родин. Перелік видів і номери послідовностей мтДНК у GenBank наведено у табл. 1. Для пошуку та ідентифікації фрагментів МГЕ еукаріот використовували програму Censor (<http://www.girinst.org/censor>) [11], а для фрагментів бактеріальних IS-елементів користувались базою даних ISfinder (<http://www.is.biotoul.fr>) [12].

Результати та обговорення

В усіх мтДНК досліджуваних видів гоміноїдів виявлено фрагменти МГЕ еукаріот і бактеріальних IS-елементів (IS-фрагменти). Їхня частота становить 0,84–3,32% і 1,03–1,89%, відповідно. Стосовно фрагментів МГЕ еукаріот спостерігали велику гетерогенність. Для того, щоб простежити закономірність, пішли від зворотнього — прослідкували наявність специфічних для людини фрагментів у інших гоміноїдів (табл. 2). Виявили, що є фрагменти, які специфічні винятково для *Homininae* (горили, шимпанзе, людина), є специфічні для *Hominini* (шимпанзе, людина) і специфічні тільки для *Pongo sapiens*. Несподіваним було виявлення гомологічних фрагментів у *Pongo abeli* і *Homo* та у горил і людини (гаплотип L2). Гіпотетично це може свідчити про еволюційну близькість або про можливість схрещувань предкових (пере-